

Η λογική της ιστορίας της αλληλεπίδρασης ηθικής και πολιτικής*

γράφει ο

**ΒΙΚΤΩΡ ΑΛΕΞΕΓΙΕΒΙΤΣ
ΒΑΖΙΟΥΛΙΝ****

**Μετάφραση - επιμέλεια:
Δημήτρης Πατέλης**

* Το παρόν κείμενο είναι εισήγηση του καθηγητή Βαζιούλιν στο Παγκόσμιο Φιλοσοφικό Συνέδριο της Κρήτης.

** Ο Βίκτωρ Αλεξέγιεβιτς Βαζιούλιν (γεν. 1932 στη Μόσχα) είναι καθηγητής φιλοσοφίας του Πανεπιστημίου Λομονόσοφ της Μόσχας, ιδρυτής της διεθνούς φιλοσοφικής σχολής «Η Λογική της Ιστορίας». Δημιούργησε μια πρωτότυπη κατεύθυνση στην κοινωνική φιλοσοφία, τη διαλεκτική λογική και τη μεθοδολογία της επιστήμης. Τα ερευνητικά του ενδιαφέροντα αφορούν την ιστορία και θεωρία της διαλεκτικής, τα φιλοσοφικά προβλήματα της πολιτικής οικονομίας, τη θεωρία και μεθοδολογία της ιστορίας, τα προβλήματα του κοινωνικού ιδεώδους και της ηθικής, κ.ά.

Η ηθική και η πολιτική είναι σφαίρες της ζωής της κοινωνίας. Η κοινωνία συνιστά ένα αναπτυσσόμενο «οργανικό» όλο. Το οργανικό όλο διαφέρει έναντι του μηχανικού συνονθυλεύματος, κατά το ότι εντός του οργανικού όλου υπερτερεί η εσωτερική (και όχι η εξωτερική) συνάφεια, η εσωτερική αλληλεπίδραση των πλευρών του, των σφαιρών του, κ.ο.κ.

Η εσωτερική αλληλεπίδραση ως πλήρως ανεπτυγμένη, είναι μια αλληλεπίδραση, στην οποία οι πλευρές που αλληλεπιδρούν, δεν αλληλοπροϋποτίθενται απλώς κατ' ανάγκη, αλλά και γεννούν η μία την άλλη ως κάτι άλλο, ως κάτι το διάφορο προς άλλες.

Η εξωτερική αλληλεπίδραση είναι μια αλληλεπίδραση, στην οποία οι αλληλεπιδρούσες πλευρές δεν αλληλομεταβάλλονται, δεν αλληλοαναπτύσσονται ουσιαστικά.

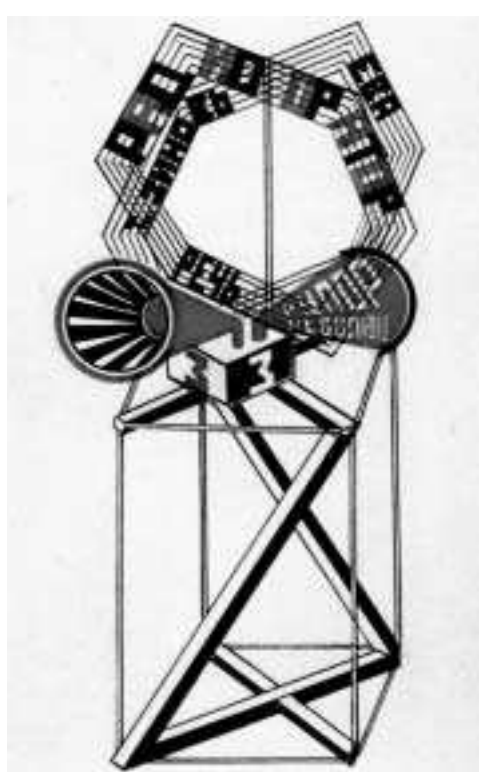
Η κοινωνία ως αναπτυσσόμενο όλο, διανύει κατά την παρελθούσα και κατά την τρέχουσα κατάστασή της σειρά σταδίων. Αντιστοίχως και κατά τη διάγνωση, κατά την αναστοχαστική νοηματοδότηση της ιστορίας της κοινωνίας, μπορούμε να διακρίνουμε μια σειρά σταδίων.

Τρεις είναι συνολικά οι μείζονες εποχές κατά τη διάγνωση, κατά την αναστοχαστική νοηματοδότηση της κοινωνίας, όλης της παρελθούσας και τρέχουσας ιστορίας της ανθρωπότητας. Πρώτη εποχή είναι η εποχή της συγκρητικής προσοικειώσης της κοινωνίας (και όχι μόνο της κοινωνίας, αλλά και της φύσης). Το πλέον χαρακτηριστικό γνώρισμα αυτής της εποχής εξέφρασε, ο μέγιστος των στοχαστών της αρχαιότητας, ο Ηράκλειτος: «*Πάντα ρεῖ εἶναι δε παγίως ουδέν*».

Ωστόσο, χάος επικράτησε στη διαδικασία διάγνωσης της καθολικής κίνησης, της καθολικής μεταβολής, αν και σε αυτό το χάος υπήρχαν «*νησίδες*» αντιλήψεων, ακόμα και εννοιών.

Η δεύτερη μείζων εποχή όσον αφορά την προσοικειώση της κοινωνίας και τη διάγνωση της φύσης, την οποία εν γένει διάγνωση, ήταν η εποχή του διαμελισμού μεμονωμένων πραγμάτων και αντικειμένων, της αποσπασματικής μελέτης τους.

Επήλθε λοιπόν η επικράτηση της *ανάλυσης* στη γνωστική διαδικασία.

▲ Gustav Klucis. Προσχέδιο για κατασκευή προπαγάνδας με megáφωνο.

Η μετάβαση από την επικράτηση της συγκρητικής και χλωδους γνωστικής διαδικασίας στην επικράτηση της αναλυτικής γνωστικής διαδικασίας, απέτελεσε μεγάλη πρόοδο στην ανάπτυξη της γνωστικής διαδικασίας εν γένει, συμπεριλαμβανομένης και της νόησης.

Ωστόσο, κατά την εν λόγω εποχή, μορφοποιήθηκε και ένας μεγάλος ιστορικός περιορισμός της γνωστικής διαδικασίας και της νόησης: η απολυτοποίηση της ανάλυσης. Αυτός ο περιορισμός οφείλεται στον περιορισμό της ανάπτυξης της κοινωνίας. Οι άνθρωποι, εφ' όσον δεν μπορούσαν να προσδιορίσουν το μέλλον της ανάπτυξης της κοινωνίας και της γνώσης, της νόησης, θεωρούσαν τη σύγχρονη με αυτούς κατάσταση της κοινωνίας και της γνώσης, της νόησης ως *κατά βάση* και χρονική.

Η εποχή αυτή, με τα επιτεύγματα και τους ιστορικούς περιορισμούς της, επικρατεί και σήμερα, αν και έχουν ήδη εμφανισθεί και αναπτύσσονται οι προϋποθέσεις για τη μετάβαση στην *τρίτη εποχή* της ανάπτυξης της γνώσης και της νόησης. Η τρίτη από τις μείζονες εποχές της ανάπτυξης της γνώσης και της νόησης, συμπεριλαμβανομένης και της διάγνωσης, της αναστοχαστικής νοηματοδότησης της κοινωνίας, συνιστά μεν τρόπον τινά επάνοδο στην πρώτη εποχή, η οποία όμως πραγματοποιείται, λαμβάνοντας υπ' όψιν τα επιτεύγματα της δεύτερης, της κατ' εξοχήν αναλυτικής εποχής.

Λαμβάνει χώρα μια επάνοδος στην αντίληψη, στην προσοικειώση του γεγονότος ότι «*τα πάντα αλλάζουν*», έχοντας πλέον ως βάση τη μελέτη ξεχωριστών πραγμάτων, ξεχωριστών γνωστικών αντικειμένων. Καθίσταται συνάμα αναγκαία και η υπέρβαση των ιστορικών

περιορισμών της μονόπλευρης αναλυτικής γνώσης, διατηρουμένων των επιτευγμάτων της τελευταίας.

Με άλλα λόγια, καταφθάνει και έχει ήδη εν μέρει καταφθάσει, χωρίς ωστόσο να επικρατεί ακόμα, η εποχή της συνθετικής γνώσης, της νόησης η οποία εδράζεται στο σύνολο των ξεχωριστών συγκεκριμένων επιστημών. Αυτή η γνώση, αυτή η νόηση, θα εμπεριέχει μεν ως αναγκαία «οργανική» στιγμή της την ανάλυση, αλλά μιαν ανάλυση χωρίς την απολυτοποίησή της. Αυτή η μέθοδος διάγνωσης, σκέψης, δεν είναι άλλη από τη μέθοδο της *συνειδητής σύγχρονης διαλεκτικής*. Κατ' αυτόν τον τρόπο, εγείρεται στο προσκήνιο η *εσωτερική* συνάφεια, η *εσωτερική* αλληλεπίδραση στην ενότητα της με την εξωτερική συνάφεια, με την εξωτερική αλληλεπίδραση.

Προσεγγίζω την εξέταση της αλληλεπίδρασης ηθικής και πολιτικής μέσω της στάσης της συνειδητής διαλεκτικής μεθόδου της νόησης, η οποία είναι χαρακτηριστική για την *Τρίτη* από τις προαναφερθείσες εποχές της ανάπτυξης της γνώσης και της νόησης.

Υπό το πρίσμα αυτής της στάσης, η αλληλεπίδραση ηθικής και πολιτικής διανύει κατά τη διάρκεια της παρελθούσας και τρέχουσας ιστορίας της ανθρωπότητας σειρά σταδίων.

Και μάλιστα, δεν μεταβάλλονται μόνον οι μεν είτε οι δε εκφάνσεις της ηθικής, οι μεν είτε οι δε εκφάνσεις της πολιτικής, οι μεν είτε οι δε εκφάνσεις της αλληλεπίδρασης ηθικής και πολιτικής, αλλά και η ίδια η ηθική αφ' εαυτή, η ίδια η έννοια της ηθικής αφ' εαυτή, η ίδια η πολιτική αφ' εαυτή, η ίδια η έννοια της πολιτικής αφ' εαυτή, η ίδια η αλληλεπίδραση ηθικής και πολιτικής αφ' εαυτή, η ίδια η έννοια της αλληλεπίδρασης ηθικής και πολιτικής αφ' εαυτή.

Φυσικά, αυτό δεν σημαίνει ότι είναι απύσυχες οι καθολικές στιγμές απ' όλα όσα απαριθμήσαμε. Ωστόσο, οι καθολικές στιγμές είναι εσωτερικά αλληλένδετες με το ειδικό και το μοναδιαίο.

* * *

Δεδομένου ότι η ηθική και η πολιτική συνιστούν σφαίρες, πλευρές της ζωής της κοινωνίας, έπεται ότι η κατανόησή τους και η κατανόηση της αλληλεπίδρασής τους εξαρτάται ουσιαστικά από την κατανόηση της κοινωνίας και της ιστορίας της. Θεμελιώδης όρος, και μάλιστα καθοριστικός ως προς την κατεύθυνση όλης της παρελθούσας και τρέχουσας ιστορίας της ανθρωπότητας, η οποία ανέκυψε από τη φύση με φυσικό τρόπο, ήταν η ανάγκη για ικανοποίηση εκείνων των βιολογικών αναγκών που ήταν απαραίτητες για τη ζωή (της τροφής, της προστασίας από δυσμενείς είτε επικίνδυνους όρους, της άμυνας από επιθέσεις, κ.ο.κ.). Στο βαθμό που γίνονταν διακριτοί από την υπόλοιπη φύση, από τον υπόλοιπο κόσμο των ζώων,

◀ Μ. Κ. ΕΣΕΡ. Δράκος: Ξυλογραφία.

οι άνθρωποι, σε όλο και πιο αύξοντα βαθμό, μάθαιναν να χρησιμοποιούν για την ικανοποίηση των βιολογικά απαραίτητων αναγκών τους μέσα της φύσης, δεδομένα από τη φύση σε έτοιμη μορφή. Κατόπιν, περνούσαν όλο και πιο πολύ στα κατεργασμένα, θα λέγαμε στα τεχνητά μέσα, σε μέσα της καθαυτού παραγωγής, αν και τα μέσα της άγρας [συλλογής, θήρας, αλίευσης, εξόρυξης, άντλησης] κάθε άλλο παρά εξέλειπαν, αλλά διατηρήθηκαν στο μεν είτε στο δε βαθμό και εξακολουθούν να διατηρούνται μέχρι σήμερα.

Με την ανάπτυξη των μέσων άγρας και των μέσων παραγωγής οι άνθρωποι ήταν και είναι εις θέση να ικανοποιούν σε αύξοντα βαθμό τις βιολογικά απαραίτητες ανάγκες τους. Ωστόσο, η ανθρωπότητα μέχρι σήμερα δεν έχει επιτύχει τέτοια βαθμίδα ανάπτυξης των μέσων άγρας και των μέσων παραγωγής, ώστε να καταστεί εφικτή η βέλτιστη ικανοποίηση των βιολογικά απαραίτητων αναγκών όλων των ανθρώπων είτε, έστω, της πλειονότητας των ανθρώπων. Ως εκ τούτου, καθ' όλη τη διάρκεια της παρελθούσας και της τρέχουσας ιστορίας, μεταξύ των ανθρώπων διεξαγόταν και διεξάγεται ένας αγώνας για την επιβίωση, για τη βιολογική ύπαρξη.

Ο αγώνας για την ικανοποίηση των βιολογικά απαραίτητων αναγκών προϋποθέτει αναπόφευκτα τον αμοιβαίο διαχωρισμό των ανθρώπων. Σε αυτόν τον αγώνα μπορούν να ανακύπτουν διάφορες ενώσεις για την προάσπιση των δυνατοτήτων ικανοποίησης των βιολογικά απαραίτητων αναγκών κάποιων, είτε για την αύξηση αυτών των δυνατοτήτων εις βάρος άλλων ανθρώπων.

Και δεδομένου ότι οι δυνατότητες ικανοποίησης των βιολογικά απαραίτητων αναγκών καθορίζονται, κατά κύριο λόγο, από τα μέσα άγρας και παραγωγής (με την ευρεία έννοια εδώ εντάσσονται και οι όροι της άγρας και της παραγωγής), έπεται ότι το κύριο στοιχείο, αυτό που καθορίζει τις δυνατότητες ικανοποίησης των βιολογικά απαραίτητων αναγκών, αποβαίνει η διάθεση των μέσων άγρας και παραγωγής.

Η διάθεση των μέσων άγρας και παραγωγής είναι εκείνο το κύριο στοιχείο, χάριν του οποίου αγωνίζονται μεμονωμένοι άνθρωποι, είτε

Η πολιτική
συνιστά τη
συμπυκνωμένη
έκφραση του
αγώνα των
ανθρώπων για τις
πραγματικές
δυνατότητες, για
τα πραγματικά
μέσα ικανοποίησης
των ζωδών, των
βιολογικά
απαραίτητων
αναγκών.

▲ Μ.Κ. ΕΖΕΡ. οκτώ κεφάλια,
ξύλογραφία, 1922.

διάφορες ενώσεις ανθρώπων για την ικανοποίηση των βιολογικά απαραίτητων αναγκών τους.

Στην περίπτωση που τα μέσα άγρας και τα μέσα παραγωγής μιας κοινωνίας δεν επιτρέπουν τη διασφάλιση στα μέλη της [αγαθών] παραπάνω απ' όσα συνιστούν το ελάχιστο για τα προς το ζην, στην εν λόγω κοινωνία η αρπαγή-οικειοποίηση από κάποιο μέρος της κοινωνίας μεριδίου από εκείνα τα διαθέσιμα [αγαθά] που ικανοποιεί βιολογικά απαραίτητες ανάγκες, οδηγεί απλώς στο θάνατο αυτής της κοινωνίας.

Η ύπαρξη τέτοιων ομάδων, ενώσεων μερών της κοινωνίας, οι οποίες ζουν εν μέρει είτε πλήρως μέσω της αρπαγής-οικειοποίησης μέρους των προς κατανάλωση αντικειμένων από τους άλλους ανθρώπους, καθίσταται εφικτή όταν τα μέσα της άγρας και τα μέσα της παραγωγής επιτρέπουν την λήψη αντικειμένων προς κατανάλωση παραπάνω από το ελάχιστο για τα προς το ζην.

Στην ιστορία της ανθρωπότητας, η περίοδος που αρχίζει από τη στιγμή κατά την οποία τα μέσα της άγρας και τα μέσα της παραγωγής αρχίζουν να επιτρέπουν τη λήψη αντικειμένων προς κατανάλωση υπεράνω του εντελώς απαραίτητου για τα προς το ζην ελαχίστου, μέχρι τη στιγμή, κατά την οποία τα μέσα της άγρας και τα μέσα της παραγωγής επιτρέπουν τη λήψη αντικειμένων προς κατανάλωση επαρκών για τη βέλτιστη ικανοποίηση των βιολογικά απαραίτητων αναγκών κάθε μέλους της κοινωνίας, εξετάζεται ως περίοδος, κατά την οποία ικανοποιούνται μεν οι βιολογικά απαραίτητες ανάγκες, αλλά δεν ικανοποιούνται κατά το βέλτιστο δυνατό τρόπο. Αυτή είναι η περίοδος, κατά την οποία αναγκαία δεν είναι μόνο η διαπάλη μεταξύ μεμονωμένων ατόμων, αλλά και η διαπάλη μεταξύ ομάδων και ενώσεων για τα απαραίτητα αντικείμενα προς κατανάλωση. Κατά την εν λόγω περίοδο, είναι αναγκαία η ύπαρξη ξεχωριστών ανθρώπων, ομάδων και ενώσεων, που συγκεντρώνουν στα χέρια τους τη διάθεση των μέσων της άγρας και της παραγωγής, στερώνοντας την από άλλους ανθρώπους, άλλες ομάδες και ενώσεις, και κατ' αυτό τον τρόπο ζουν εις βάρος αυτών των άλλων ανθρώπων, των άλλων ομάδων και ενώσεων.

Η πολιτική, ως σχετικά αυτοτελής σφαίρα, αρχίζει να διακρίνεται όταν και εφ' όσον ανακύπτουν μέσα παραγωγής και άγρας, τα οποία είναι αρκετά ούτως ώστε να λαμβάνονται αντικείμενα προς κατανάλωση υπεράνω του εντελώς απαραίτητου για τα προς το ζην ελαχίστου. Και εξακολουθεί να υπάρχει ως σχετικά αυτοτελής σφαίρα, ως καθαυτό πολιτική, μέχρι η κοινωνία να φθάσει σε ένα σύστημα, επί του οποίου το κάθε μέλος της κοινωνίας θα έχει την πραγματική δυνατότητα να ικανοποιεί κατά το βέλτιστο τρόπο τις βιολογικά απαραίτητες ανάγκες του.

Μέχρι τότε, θα εξακολουθήσει να υπάρχει η καθαυτό πολιτική, και το κεφαλαίωδες, το βασικό και αποφασιστικό ερώτημά της θα είναι το εξής: ποιος και πώς θα έχει στη διάθεσή του τα μέσα της άγρας και της παραγωγής εν όσο θα είναι αναγκαία η άνιση (και από την άποψη του δικαίου, η τυπικά μεν ίση, πραγματικά δε άνιση) σχέση προς τα μέσα άγρας και παραγωγής των διαφόρων ανθρώπων, ομάδων και λοιπών ενώσεων. Με άλλα λόγια, το βασικό ερώτημα της καθαυτό πολιτικής ως σχετικά αυτοτελούς σφαίρας, είναι το ερώτημα που αφορά την ύπαρξη της ιδιωτικής ιδιοκτησίας επί των μέσων άγρας και παραγωγής, ένα ερώτημα, το οποίο απαραίτητως προϋποθέτει την ύπαρξη άνισης σχέσης όλων των μελών της κοινωνίας προς τη διάθεση των μέσων άγρας και παραγωγής, άρα και [προς τη διάθεση] των μέσων κατανάλωσης.

Δεδομένου ότι η πολιτική συνιστά τη συμπυκνωμένη έκφραση του αγώνα των ανθρώπων για τις πραγματικές δυνατότητες, για τα πραγματικά μέσα ικανοποίησης των ζωδών, των βιολογικά απαραίτητων αναγκών, έπεται ότι αντιλήψεις, σκέψεις, συναισθήματα, κ.ο.κ. κοινωνικού, καθαυτό ανθρώπινου χαρακτήρα δεν είναι το κυριότερο στοιχείο [εντός της]. Γι' αυτό, στην περίπτωση που θα προκύψει χρεία, στην καθαυτό πολιτική, ο σκοπός επιτυγχάνεται με κάθε μέσο [παντοίως τρόποις]. Αυτή είναι η πολιτική της ιδιοτέλειας. Και τηρουμένων αμετάβλητων των λοιπών όρων, όσο πιο αδυσώπητος είναι ο αγώνας για την ανθρώπινη επιβίωση, τόσο συχνότερα και πιο εύκολα, λίγο-πολύ συνειδητοποιημένα, οι πολιτικοί στόχοι επιτυγχάνονται με κάθε μέσο.

Ωστόσο, όλα τα προαναφερθέντα παύουν να ισχύουν σε πλήρη βαθμό κατά την περίοδο της μετάβασης της κοινωνίας σε μια τέτοια βαθμίδα, κατά την οποία συγκροτούνται οι δυνατότητες για τη μετάβαση στη βέλτιστη ικανοποίηση των βιολογικά απαραίτητων αναγκών του κάθε μέλους της κοινωνίας.

Μπορούμε να διαιρέσουμε όλη την ιστορία της ανθρωπότητας σε δύο εποχές: στην προϊστορία της αυθεντικής ιστορίας της ανθρωπότητας και στην αυθεντική ιστορία της ανθρωπότητας.

Χαρακτηριστικό της εποχής της προϊστορίας της αυθεντικής ιστορίας της ανθρωπότητας, είναι ακριβώς ο αγώνας για τη βιολογική επιβίωση, η αδυναμία άγρας και παραγωγής τέτοιας ποσότητας και ποιότητας όρων και αντικειμένων προς κατανάλωση, που είναι απαραίτητες για τη βέλτιστη ικανοποίηση των βιολογικών αναγκών όλων των μελών της κοινωνίας. Η ανάπτυξη της άγρας, και κατά κύριο λόγο της παραγωγής, συγκροτεί με την πάροδο του χρόνου τις δυνατότητες μετάβασης στην αυθεντική ιστορία της ανθρωπότητας. Και κατά τη μεταβατική αυτή περίοδο, η πολιτική αντιστοιχεί

μεταβάλλεται αφ' εαυτή. Τότε, εκείνο που εγείρεται στο προσκήνιο βαθμηδόν, σε αντιδιαστολή με την προγενέστερη ιστορία, δεν είναι η σύγκρουση των συμφερόντων, των ριζικών, ζωτικής σημασίας συμφερόντων, αλλά η επίτευξη της εσωτερικής τους ενότητας. Και τότε αρχίζει να εκλείπει η ίδια η πολιτική ως σχετικά ξεχωριστή σφαίρα της ζωής της κοινωνίας.

Φυσικά, επί του παρόντος δεσπόζει η πολιτική με τη μορφή που αντιστοιχεί στην προϊστορία της αυθεντικά ανθρώπινης ιστορίας της ανθρωπότητας.

Οι άνθρωποι διαισθάνονταν την αναγκαιότητα της ενότητας καθ' όλη τη διάρκεια της ανθρώπινης ιστορίας, και επιπλέον την συνειδητοποιούσαν σε ποικίλους βαθμούς.

Καθ' όλη τη διάρκεια της προϊστορίας της αυθεντικά ανθρώπινης ιστορίας, δεσπόζουσα τάση είναι η συνένωση ανθρώπων χάριν της ικανοποίησης των βιολογικών αναγκών τους. Εδώ πρόκειται είτε περί ενός λίγο-πολύ εκπολιτισμένου ζωώδους δεσμού (όπως είναι λόγου χάριν το σεξ), είτε περί δεσμού μεταξύ ιδιοτελών ατόμων, τα οποία επιθυμούν δια της ενώσεως την επίτευξη των ιδιοτελών τους συμφερόντων.

Στη γενική της μορφή, η αρχή της συμπεριφοράς των ανθρώπων ως εξ' υπαρχής αμοιβαία απομονωμένων και αμοιβαία συνενούμενων χάριν της ικανοποίησης των ιδιοτελών τους συμφερόντων, έχει διατυπωθεί ως προσαγωγή: «Να ενεργείς με τον τρόπο εκείνο, με τον οποίο επιθυμείς να σου συμπεριφέρονται οι άλλοι». Εάν αναλογιστούμε το νόημα αυτής της αρχής, μπορούμε να διαπιστώσουμε ότι μέσω αυτής εκφράζεται η σχέση της *ισοδύναμης ανταλλαγής*. Και εάν αυτή η αρχή προωθείται ως καθολική αρχή συμπεριφοράς, αυτό δεν είναι τίποτε άλλο, εκτός από αντανάκλαση του γεγονότος της κυριαρχίας των εμπορευματικών και χρηματικών σχέσεων στην κοινωνία.

Στο πεδίο της ανταλλαγής εμπορευμάτων και χρήματος, οι άνθρωποι συνάπτουν δεσμούς και σχέσεις, σχηματίζουν μια ενότητα. Αλλά, τι είδους ενότητα είναι αυτή; Τι είδους σχέσεις; Τι είδους δεσμοί; Οι συμμετοχοί της ανταλλαγής εμπορευμάτων και χρήματος χαρακτηρίζονται από αμοιβαία απομόνωση προ της ανταλλαγής, αλλά και μετά από αυτήν επίσης. Το μόνο που ενδιαφέρει τον καθ' ένα τους, είναι η δική του ανάγκη, ενώ εκείνος με τον οποίο συναλλάσσεται δεν τον ενδιαφέρει αυτός αφ' εαυτού, δεν τον ενδιαφέρει ως άνθρωπος, αλλά μόνον από την άποψη του εάν και κατά πόσο μπορεί να ικανοποιήσει την ανάγκη εκείνου με τον οποίο συναλλάσσεται στη σχέση της ανταλλαγής.

Επομένως, αυτό συνιστά μεν μια συνένωση, ένα δεσμό ανθρώπων, αλλά εδώ πρόκειται περί συνένωσης και δεσμού οι οποίοι είναι *εξωτερικοί* για τους ανθρώπους, οι οποίοι [άν-

θρωποι] είναι αμοιβαία συνδεδεμένοι με την ιδιοτέλεια. Στην περίπτωση που ο ένας εκ των συναλλασσομένων δεν μπορεί να ικανοποιηθεί με το χρήμα του είτε με το εμπόρευσμά του την ανάγκη του άλλου, αποβαίνει αδιάφορος, εντελώς άχρηστος για αυτόν.

* * *

Δίπλα στην κυρίαρχη κατά την προϊστορία της ανθρωπότητας τάση, από τις απαρχές της ύπαρξης της ανθρωπότητας υπήρχε και υπάρχει και μια άλλη, θα μπορούσε να αποκαλεστεί σε κάποιο βαθμό αντίθετη τάση. Πρόκειται για την τάση της ύπαρξης και ανάπτυξης *εσωτερικών δεσμών, εσωτερικών σχέσεων* μεταξύ των ανθρώπων ως *ενιαίου όλου*.

Οι προϋποθέσεις αυτής της τάσης υπάρχουν ήδη στον κόσμο των ζώων. Τέτοιος είναι ο «*αλτρουισμός*». Ο τελευταίος εκδηλώνεται φέρ' ειπείν με τη γαλουχία-διατροφή των αρχικά ευάλωτων και αβοήθητων τέκνων και με την προσοχή τους από επιθέσεις, που φθάνει στο σημείο, τα άτομα που είναι γονείς να ρίχνονται σε θανάσιμους κινδύνους, ακόμα και να σκοτώνονται σώζοντας τους νεαρούς απογόνους τους. Εδώ, εκείνο που εγείρεται στο προσκήνιο, δεν είναι η ζωή του δεδομένου ατόμου, αλλά η ζωή του είδους ως εσωτερική ανάγκη του ξεχωριστού ατόμου-ζώου. Σε περιπτώσεις όπως η τελευταία, είναι εμφανές το γεγονός ότι εκείνο που διαδραματίζει τον κύριο ρόλο στη συμπεριφορά του ατόμου, δεν είναι η επιβίωση του ίδιου ως μεμονωμένου ατόμου, αλλά η εκδηλούμενη στη συμπεριφορά του και μέσω της συμπεριφοράς του αναγκαιότητα διατήρησης της ζωής του είδους (του γένους) *ως όλου*.

Όταν επιτυγχάνεται, μέσω της παραγωγής (και της άγρας) η βαθμίδα εκείνη της ανάπτυξης, κατά την οποία καθίσταται εφικτή η εύρυθμη ικανοποίηση των αναγκών [των μελών της κοινωνίας] υπέρνωση του άκρωσ απαραίτητου ελαχίστου του προς το ζην πόρων, λαμβάνει χώρα μια υποδιαίρεση των αλληλεπιδράσεων των ανθρώπων σε εξωτερικές και εσωτερικές. Συνάμα, διακρίνονται υπό την ιδιότητα των σχετικά αυτοτελών σφαιρών της ζωής της κοινωνίας η πολιτική –ως ιδιότυπη σφαίρα των κατ' εξοχήν εξωτερικών δεσμών μεταξύ των ανθρώπων (ως σφαίρα της κατ' εξοχήν εξωτερικής ομοιότητας των ανθρώπων ως ανθρώπων και ως κατ' εξοχήν εξωτερική ενότητα των ανθρώπων ως ανθρώπων)– και η ηθική, ως ιδιότυπη σφαίρα έκφρασης των κατ' εξοχήν εσωτερικών δεσμών των ανθρώπων.

Η ηθική, υπό την ιδιότητα της σχετικά αυτοτελούς σφαίρας, μεταξύ άλλων και έναντι της πολιτικής, φυσικά, μπορεί να υφίσταται μέχρις ότου η σφαίρα της πολιτικής θα είναι σχετικά αυτοτελής.

Με το σχηματισμό της ανθρωπότητας, η

▲ *Αδάμα και Εύα.*
Μουσείο Κοντέ.

Μπορούμε να
διαιρέσουμε όλη
την ιστορία της
ανθρωπότητας σε
δύο εποχές: στην
προϊστορία της
αυθεντικής
ιστορίας της
ανθρωπότητας και
στην αυθεντική
ιστορία της
ανθρωπότητας.

Δίπλα στην κυρίαρχη κατά την προϊστορία της ανθρωπότητας τάση, από τις απαρχές της ύπαρξης της ανθρωπότητας υπήρχε και υπάρχει και μια άλλη, θα μπορούσε να αποκαλεστεί σε κάποιο βαθμό αντίθετη τάση. Πρόκειται για την τάση της ύπαρξης και ανάπτυξης εσωτερικών δεσμών, εσωτερικών σχέσεων μεταξύ των ανθρώπων ως ενιαίου όλου.

αναγκαιότητα διατήρησης της ζωής της ανθρωπότητας, του ανθρωπίνου γένους ως όλου, κάθε άλλο παρά εκλείπει. Επιπλέον, ο συνδεδεμένος με αυτήν την αναγκαιότητα δεσμός, συνιστά τον *καθαυτό εσωτερικό* δεσμό της ανθρωπότητας ως όλου.

Οι συνενώσεις μεταξύ ανθρώπων για την διασφάλιση των απαραίτητων ατομικών και επιμέρους [ιδιωτικών], βιολογικά απαραίτητων αναγκών, συνιστά μεν επίσης κάποια ενότητα των ανθρώπων, αλλά [μια ενότητα που υφίσταται] μέσω του εξωτερικού δεσμού, μέσω του διαχωρισμού. Πρόκειται περί μιας ενότητας αλλοτριωμένων, η οποία δεν αίρει την αλλοτρίωση.

Ο εσωτερικός δεσμός, η εσωτερική ενότητα του ανθρωπίνου γένους ως όλου, δεν ανακλύπτει μόνον πρωταρχικά υπό την ιδιότητα ανθρωπίνης ιστορική της μορφή μαζί με την εμφάνιση της ανθρωπότητας, αλλά και εξακολουθεί να αναπτύσσεται μαζί με την ανθρωπότητα, σχηματίζοντας μία από τις αναγκαίες πλευρές αυτής της ανάπτυξης. Η συνειδητοποίηση της ανθρωπότητας σε ποικίλους βαθμούς και με ποικίλες μορφές, λαμβάνει χώρα *εντός της ηθικής*, η οποία με την πάροδο του χρόνου διακρίνεται ως σχετικά αυτοτελής σφαίρα.

Η ηθική ως σχετικά αυτοτελής σφαίρα, ανέκυψε, υφίσταται και θα εξακολουθήσει να υφίσταται, μέχρις ότου θα υπάρξει διαπάλη μεταξύ των ανθρώπων για τις βιολογικά απαραίτητες ανάγκες τους, αγώνας για τη βιολογική επιβίωσή τους. Και εν όσο ο αγώνας για επιβίωση θα κυριαρχεί έναντι της ανάγκης [διατήρησης] της ζωής του ανθρωπίνου γένους ως εσωτερικά ενιαίου όλου, θα υπερτερεί και η τάση υπαγωγής της ηθικής στην πολιτική, η εξυπηρέτηση της πολιτικής από την ηθική, η διττή ηθική, η υποκρισία της ηθικής, η επιβολή της ηθικής των εκάστοτε κυρίαρχων στην κοινωνία στρωμάτων, ομάδων και τάξεων επί των άλλων στρωμάτων, ομάδων και τάξεων.

Κατά την περίοδο της διαπάλης μεταξύ των ανθρώπων για την επιβίωσή τους, αυτοί είναι αναπόδραστα διχασμένοι, αποξενωμένοι και δεν μπορούν να ενεργούν (και να συνειδητοποιούν την κοινωνία) ως εσωτερικά ενιαίο όλο, το οποίο εξουσιάζουν. Οι δημιουργηθείσες από την κοινωνία δυνάμεις, προβάλλουν έναντι τους ως αδιάγνωστες, αλλότριες και συχνά ως φρικαλέες, απειλητικές και καταστροφικές δυνάμεις. Μια κοινωνία που υφίσταται ως ενιαίο, εσωτερικά συνδεδεμένο όλο, διαγράφεται από τους ανθρώπους ως κάτι το αλλότριο, το άγνωστο, κ.ο.κ.

Η αντίστοιχη αυτής της κοινωνίας ηθική εκλαμβάνεται ως μη έχουσα εντός της είτε εκτός της πραγματικά θεμέλια, προβάλλει ως κάτι το έξωθεν δεδομένο στον άνθρωπο και –με αρκετή αφάιρση– ως κάτι το απόλυτο. Αντίστοιχα, όλες οι ηθικές αρχές εκλαμβάνο-

νται επίσης ως απόλυτες, ως ανεξάρτητες από την πραγματική ιστορία της ανθρωπότητας. Στην πραγματικότητα, όλες οι ηθικές αρχές είναι ιστορικές, δεδομένου ότι εμπεριέχουν και το ιστορικά καθολικό, και το ειδικό και το μοναδιαίο στην εσωτερική τους ενότητα.

Ας πάρουμε φέρ' ειπείν την εξής αρχή είτε εντολή: «*θέλεις αγαπά τον πλησίον σου ως σε-αυτόν*» (Καινή Διαθήκη, ΜΑΤΘ. κβ:36, βλ. και ΓΑΛ. ε:13 και ΜΑΡΚ. ιβ:32). Θα έλεγε κανείς: υπάρχει άραγε άλλη οδός πέραν αυτής της εντολής, ικανή να προωθήσει περισσότερο την εγκαθίδρυση του εσωτερικού δεσμού μεταξύ των ανθρώπων;!

Ας αναλογιστούμε ωστόσο αυτή την διατύπωση. Ως *αφετηρία* προβάλλει εδώ η αγάπη *προς τον εαυτό*, δηλαδή, αφετηρία είναι το άτομο. Επομένως, εδώ προϋποτίθεται, ότι εξ' υπαρχής και πρωταρχικά, το άτομο δεν είναι εσωτερικά ενιαίο με τους άλλους ανθρώπους. Αυτό είναι το πρώτο στοιχείο. Κατά δεύτερο λόγο, έστω και μέσω της αγάπης, ο άνθρωπος εντάσσεται σε μία σχέση *ισοδυναμίας ανταλλαγής* με τον άλλον άνθρωπο. Σε τι ζυγό μπορεί να σταθμισθεί η ίδια αγάπη ενός εκάστου προς εαυτόν και να ισοσταθμισθεί με την αγάπη προς τον πλησίον; Δεν απηχεί άραγε αυτή η αρχή τον κόσμο της ανταλλαγής ισοδυνάμων εμπορευμάτων;

Η ηθική θα μπορέσει να πραγματωθεί ως ηθική (σε αντιδιαστολή με τη σύγχρονη ηθική, η οποία έχει υπαχθεί σε σημαντικό βαθμό στην πολιτική, είναι υποκριτική, κ.ο.κ.), μόνον όταν και εφ' όσον θα δεσπόζει στην κοινωνία η εσωτερική ενότητα, είτε, μ' άλλα λόγια, όταν η κοινωνία θα καταστεί σε πλήρη βαθμό εσωτερικά ενιαίο όλο, όταν θα έχει εκλείψει από τη ζωή της κοινωνίας ο αγώνας για επιβίωση. Αλλά τότε η ηθική (και όχι μόνο η πολιτική) θα εκλείψει. Η ηθική θα καταστεί για τους ανθρώπους του μέλλοντος κάτι σαν τον καθαρό αέρα, την παρουσία του οποίου δε θα αντιλαμβάνονται. Όσο υπάρχει αυτός ο αέρας, τον αναπνέουν αδιάλειπτα, χωρίς να τον διαχωρίζουν για να τον εισπνεύσουν κατά ξεχωριστές σφαίρες.

Επί του νυν επιπέδου ανάπτυξης της παραγωγής, καθίσταται όλο και πιο πασιφανές, ότι εάν η ανθρωπότητα δε φτάσει σε πλήρη βαθμό στην ύπαρξή της υπό την ιδιότητα του εσωτερικά ενιαίου όλου, εάν δε μεταβεί στην αυθεντικά ανθρωπίνης ιστορία, *είναι αναπόφευκτος ο θάνατός της*.

* Από τον όρο «σύγκρασις» -σ.τ.μ.

Για εκτενέστερη πραγμάτευση της ως άνω θεωρητικής προβληματικής και μεθοδολογίας, βλ.:

1. το βιβλίο: **Βαζιούλιν Β. Α. Η ΛΟΓΙΚΗ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ. Ζητήματα θεωρίας και μεθοδολογίας.** Ελληνικά Γράμματα. Αθήνα 2004, και

2. την ιστοσελίδα της Διεθνούς Ερευνητικής Ομάδας «**Η Λογική της Ιστορίας**»:

<http://www.ilhs.tuc.gr/>.

